

1. The best psychological tests / Transl. from Engl.: E.A. Druzhinina, Kharkov, 1994. – 239 p.
2. Serikhov V.V. Personal approach in education: concepts and technologies / Vladimir Vladimirovich Serikhov. – Volgograd, 1994. – 250 p.

3. Slobodchikov E.I. Innovative Education / Vladimir Ivanovich Slobodchikov//School technologies. – 2005. – №2. – P. 4–11.

Н. В. Нагорная

СТИМУЛЯЦИЯ СУБЪЕКТНОЙ ПОЗИЦИИ БУДУЩЕГО ПСИХОЛОГА ДЛЯ ФОРМИРОВАНИЯ ПЕДАГОГИЧЕСКОЙ КОМПЕТЕНТНОСТИ

В статье анализируется стимулирование субъективной позиции будущего психолога для формирования педагогической компетентности. Автор обращает внимание на постепенный переход авторитарного педагогического руководства учебно-познавательной и учебно-профессиональной деятельностью будущих психологов в формат поддержки процесса приобретения ими педагогической компетентности.

Ключевые слова: профессиональная компетентность будущего психолога, педагогическая компетентность будущего психолога, компетентностный подход.

N. V. Nagorna

STIMULATION OF FUTURE PSYCHOLOGIST'S SUBJECTIVE POSITION FOR HIS PEDAGOGICAL COMPETENCE FORMATION

This article deals with the issue of forming future psychologist's pedagogical competence during his professional training. The conceptual and methodological bases of the above-mentioned process, adjusted to the logic of demands set forth in the competency-formation approach were revealed, their strategic targets and the specificity of the final results were described. The essence, specificity and structure of the pedagogical competence of a future psychologist were defined; its criteria and indicators clarified and the levels of its development characterized. The pedagogical conditions for formation of pedagogical competence of future psychologists during their professional training were determined and theoretically substantiated. On their bases the model of formation of future psychologists' pedagogical competence in the process of professional training was projected and experimentally tested, its conceptual and methodological support was elaborated.

Keywords: professional training of a future psychologist, pedagogical competence of a future psychologist, competence-formation approach.

Подано до редакції 22.01.2014

УДК: 378+37.018.43-042.65

В.В. Нестеренко

ПІДГОТОВЛЕНІСТЬ СТУДЕНТІВ ЗАОЧНОЇ ФОРМИ НАВЧАННЯ ДО САМОСТІЙНОЇ НАВЧАЛЬНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

У статті розглядається сутність підготовленості студентів заочної форми навчання до самостійної навчальної діяльності. Подано характеристику понять «навчання», «навчення», «навченість», «научіння». Схарактеризовано складові навченості студентів заочної форми навчання. Визначено компоненти та показники підготовленості студентів заочної форми навчання до самостійної навчальної діяльності.

Ключові слова: навчання, навчення, навченість, научіння, студенти заочної форми навчання, самостійна навчальна діяльність, компоненти, показники, підготовленість.

Досліджуючи професійне становлення особистості, учені основну увагу приділяють процесу формування особистості в умовах професійної діяльності, підкреслюючи компенсаторні моменти психіки людини, великі можливості розвитку її професійних здібностей і самовдосконалення. Вихідним при цьому є методологічний принцип єдності свідомості, особистості і діяльності, що дозволяє комплексно, інтегративно підійти до розуміння механізму взаємозв'язку зовнішніх обставин і внутрішніх умов (зовнішнє через

внутрішнє). Саме це визначає конструктивність суб'єктного і діяльнісного підходів, на які спираються більшість вітчизняних учених.

Натомість у переважній більшості досліджень, де використовується цей підхід, автори обмежуються обговоренням педагогічних умов, організаційних засобів, що забезпечують можливість для вияву студентами їх власної активності як суб'єктів навчальної діяльності. Фактично йдеться про складову, яка в управлінській схемі виступає другим кроком, що визначає

простір для розгортання змісту професійної підготовки, його методичного забезпечення і організаційного супроводу. Складова, що визначає потенційні можливості кожного студента в опануванні цього змісту, їх індивідуальну здатність до успішного навчання, у педагогічних дослідженнях, присвячених підготовці майбутніх педагогів у ВНЗ, залишається поза уваги науковців. Проте в психології здатність людини до навчання розглядається важливою передумовою результативності цього процесу, його якості (В. М. Дружинін, С. Л. Рубінштейн та ін.).

Метою статті є визначення компонентів та показників підготовленості студентів заочної форми навчання до самостійної навчальної діяльності.

Характеризуючи психологічні механізми здатності людини до навчання, С. У. Гончаренко зазначає, що на відміну від педагогічного поняття «навчання», термін «навченість» застосовується переважно в психології поведінки і охоплює широке коло процесів формування індивідуального досвіду [4, с. 224]. Навчання має багаторівневий характер: рефлексорний, який включає сенсорне, моторне й сенсорно-моторне навчання; когнітивний – навчання фактичних знань, практичних операцій і дій; інтелектуальний – навчання теоретичних знань і систем ідеальних операцій і дій.

За С. М. Вишняковою, термін «навченість», на відміну від навчання, використовується для позначення певного рівня психологічної підготовленості до певного виду професійної діяльності, володіння розумінням суті справи, знаннями, вміннями і навичками, необхідними для успішного виконання завдань певного змісту і рівня складності [3, с. 205].

Навченість – це завжди результат навчання (організованого чи стихійного), що включає наявний в учня до сьогодні запас знань і сформовані відповідні способи і прийоми їх набуття (уміння вчитися).

А. К. Маркова у цьому контексті розрізняє феномени «навченість» і «научіння», які характеризують основні «пласти» перспектив актуального розвитку особистості і зону її найближчого розвитку [7]. На думку автора, в навченості виділяється наявний рівень того, що вже певним чином склалось у досвіді

індивіда і є результатом його попереднього навчання (систематичного і стихійного, впливів з боку вчителів, батьків, однолітків, мас-медіа тощо). Це те, що є психологічною базою для подальшої роботи. Кожна людина, учень, студент к моменту, коли розпочинається навчання, володіє не тільки певним запасом знань, але й умінням вчитися. Іншими словами навченість – це наявна когнітивна і операційна база, якою вже володіє особистість на момент включення в процес навчання. Вочевидь, що у студентів, які вступають на заочну форму підготовки до професійної діяльності, ця база є дуже різноманітною: за обсягом життєвого досвіду, змістом знань і станом умінь навчатись.

Навченість – це, з одного боку, результат минулого досвіду, з іншого – це психологічний індивідуальний чинник, що зумовлює продуктивність дій студентів на майбутньому новому етапі навчання. За своєю структурою навченість включає:

- наявний у суб'єкта до сьогодні запас знань;
- усталені, сформовані навчальні дії, вміння та навички, фрагменти вміння вчитися.

Стосовно студентів заочної форми навчання цю структуру можна конкретизувати в такий спосіб (див. рис. 1).

Отже, у сфері навченості в кожного студента в силу його індивідуальних особливостей виявляється різний ступінь сприйнятливості, чутливості до засвоєння знань, здатності до самостійного пошуку, усвідомлення і структурування навчальної інформації.

У контексті дослідження навченість – це те, що виявляє результативність попереднього етапу розвитку студентів заочної форми навчання як суб'єктів навчальної діяльності, їх когнітивна і операційна база мислення, на яку можна спиратись і яку можна реально використовувати в організації їхньої підготовки до професійної діяльності у ВНЗ. У нашому розумінні, це загальна характеристика підготовленості до самостійного навчання, що є результатом попереднього досвіду студентів і характеризує актуальний стан їх здібності до самостійної навчальної діяльності.

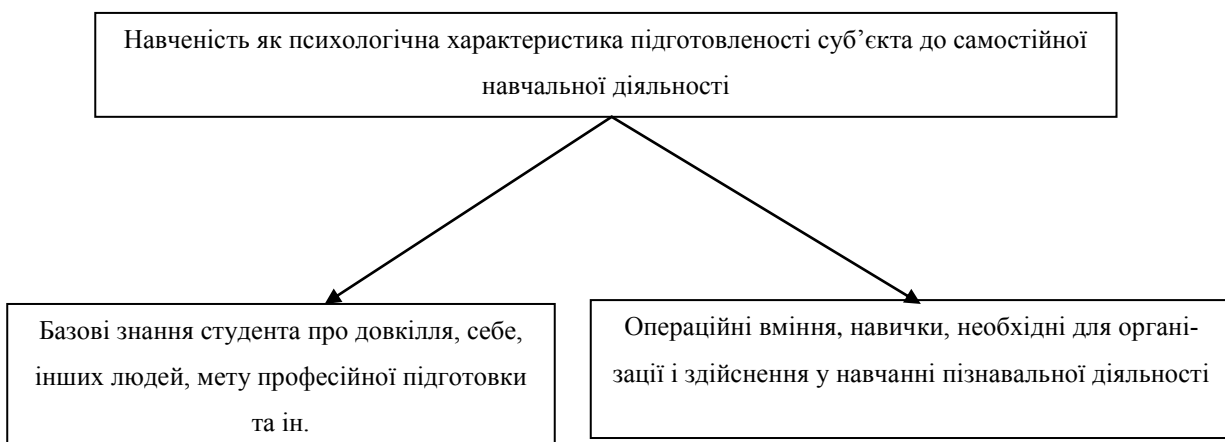

Рис. 1. Складові навченості студентів заочної форми навчання

Натомість є інший бік цього феномену, який характеризує індивідуальну чутливість і здатність кож-

ного окремого студента до використання і подальшого розвитку власних здібностей.

У психології наочності в широкому розумінні – це внутрішня психологічна здатність до засвоєння знань і способів дій, індивідуальна підготовленість суб'єкта навчальної діяльності до переходу на нові рівні навчання. Вона характеризує наявність у того, кого навчають, загальних здібностей до навчання, його вміння самостійно опрацювати інформацію і систематизувати її відповідно до усвідомлюваної діяльності. Наочність виступає як індивідуальна можливість, потенціал психічного розвитку студента як суб'єкта навчальної діяльності в досягненні наступних, більш високих рівнів навченості і засвоєння більш складних систем знань, способів діяльності. Саме через наочність виявляються індивідуальні показники, що впливають на швидкість і якість засвоєння людиною знань, умінь і навичок у процесі навчання [6, с. 211].

Наочність (англ. *docility, educational ability, learning ability*) – це емпірична характеристика індивідуальних можливостей тих, кого навчають, до засвоєння навчальної інформації, до виконання навчальної діяльності, запам'ятовування навчального матеріалу, розв'язання пізнавальних задач, виконання різних типів навчального контролю і самоконтролю [2].

Наочність трактується як здатність до оволодіння усього нового, також і навчального матеріалу (нових знань, дій, форм діяльності) [2].

Як емпірична характеристика індивідуальних здібностей людини до навчання, наочність містить багато показників і параметрів, що впливають на успішність її дій як суб'єкта навчальної діяльності. У першу чергу, вчені до них відносять пізнавальні здібності (особливості сенсорних і перцептивних процесів, пам'яті, уваги, мислення і мовлення), особливості мотивації, характеру, емоційні прояви; ставлення до засвоєного навчального матеріалу, до навчальної групи і викладача. Важливою характеристикою навченості є якості, що визначають спілкування, і відповідні прояви особистості (товариськість, замкнутість).

За даними психологічних досліджень (Б. Г. Ананьєв, З. І. Калмикова, О. М. Морозов т ін.) наочність розвивається і формується з раннього дитинства. Особливого значення для формування здатності до навчання набувають сензитивні періоди: при переході від дошкільного дитинства до систематичного навчання в школі, від шкільного навчання до спеціального навчання, що передбачає оволодіння різними видами професійної діяльності (у профтехучилищах, технікумах і вишах). Проте найбільш суттєві властивості пізнавальних процесів людини як суб'єкта навчальної і пізнавальної діяльності забезпечують: а) управління пізнавальними процесами (довільна увага, пам'ять і т. ін.), б) здатність до оволодіння, розуміння і використання різних видів мовних і інших знакових систем (символічної, графічної, образної), в) можливості освіти і самоосвіти.

Б. Г. Ананьєв розуміє наочність як підготовленість психіки людини на всьому попередньому відрізку її формування до швидкого розвитку в процесі навчання в чітко визначеному напрямку [1, с. 23].

З. І. Калмикова трактує наочність як один із головних показників розумового розвитку. Наочність, за її визначенням, це «система, ансамбль інтелектуальних властивостей особистості, формування якостей її розуму, від яких залежить продуктивність навчальної діяльності - за наявності вихідного мінімуму знань, відносин до учіння та інших необхідних умов» [5, с. 7]. Індивідуальне поєднання якостей розуму визначає індивідуальні відмінності суб'єктів у їх здатності до навчання.

Визначають такі ознаки наочності: швидкість формування нових понять, узагальнень; гнучкість розумових операцій; здатність вирішувати завдання різними способами; пам'ять на загальні поняття; узагальнені знання; інтелектуальна активність та ін. [8]. У цілому, наочність впливає на активність орієнтування в нових умовах пізнавальної ситуації; перенесення відомих способів вирішення пізнавальних завдань в нові ситуації; швидкість утворення нових понять і способів пізнавальної діяльності; темп, економічність (кількість матеріалу, на якому вирішується завдання, число кроків), працездатність, витривалість; сприйнятливості до допомоги іншої людини.

Узагальнюючи вищевикладене, вважаємо, що підготовленість студентів-заочників до самостійного навчання професійно-педагогічної діяльності зумовлюється, з одного боку, станом їх навченості, що виявляє їх наявну когнітивну і операційну базу навчання. З іншого – наочністю як рівнем розвитку здібностей до навчання, того, що визначає індивідуальний ступінь прояву ними активності як суб'єктів навчальної діяльності. Структура цих компонентів представлена у вигляді схеми на рис. 2.

У студентів заочної форми навчання стан їхньої навченості сьогодні виявляється на вступних іспитах до вищого навчального закладу і, як мінімум, відповідає загальним стандартам повної середньої освіти. Саме наявність такого спільного для всіх студентів мінімуму є базою для їх подальшої професійної підготовки у виші, підставою для розробки змісту навчальних планів і навчальних програм. Сильною можна вважати мотивацію студентів-заочників до навчання, оскільки це дорослі, які свідомо обирають цей шлях здобуття вищої освіти і оволодіння професійно-педагогічною діяльністю і готові прийняти всі незручності цього шляху.

Відмінності розпочинаються з того, що всі студенти у різному ступені володіють навичками і вміннями, необхідними для самостійного опанування навчальних дисциплін, опрацювання навчальної інформації; вони різною мірою схильні до оновлення і доповнення своїх уявлень, що закономірно пов'язано з новим змістом їхнього навчання.

Визначення складових і функцій підготовленості студентів як здатності до успішної самостійної навчальної діяльності дозволяють у подальшому звернутись до їх конкретизації відповідно до вимог індивідуалізації навчання студентів заочної форми навчання.

Рис. 2. Компоненти підготовленості студентів заочної форми навчання до самостійної навчальної діяльності

ЛІТЕРАТУРА:

1. *Ананьев Б. Г.* Формирование одарённости / Б. Г. Ананьев // Склонности и одарённости. – М., 1962. – С. 23.
2. Большой психологический словарь: [Электронный ресурс] / Б. Г. Мещеряков, В. П. Зинченко. – Режим доступа: <http://psychological.slovaronline.com>
3. *Вишнякова С. М.* Профессиональное образование: ключевые понятия, термины, актуальная лексика: [словарь] / С. М. Вишнякова. – М.: НМЦ СПО, 1999. – 538 с.
4. *Гончаренко С. У.* Український педагогічний словник [Електронний ресурс] / С. У. Гончаренко. – К.: Либідь, 1997. – 375 с.: Режим доступа:

<http://edu-lib.net/matematika-2/dlya-studentov/goncharenko-s-u-ukrayinskiy-pedagogich>

5. *Калмыкова З. И.* Психологические принципы развивающего обучения / З. И. Калмыкова. – М., 1979. – 64 с.
6. *Коджаспирова Г. М.* Педагогический словарь / Г. М. Коджаспирова, А. Ю. Коджаспиров. – М.: Академия, 2001. – 176 с.
7. *Маркова А. К.* Психологические критерии и ступени профессионализма учителя / А. К. Маркова // Педагогика. – 1995. – № 6. – С. 55–63.
8. http://www.bronnikov.kiev.ua/book_3_30.php

REFERENCES

1. Ananiev B.G. Formation giftedness / B. Ananiev // Propensity and giftedness. - M., 1962. - P. 23.
2. Significant psychological dictionary [Electronic resource] / B.G. Meshcheryakov, V.P. Zinchenko. - Access: <http://psychological.slovaronline.com>
3. Vyshnyakova S.M. Professional education: key concepts, terminology, current vocabulary: [dictionary] / S.M. Vyshnyakova. - M.: NMC ACT, 1999. - P. 538.
4. Goncharenko S.U. Ukrainian Pedagogical dictionary [Electronic resource] / S.U. Goncharenko. - K.: Lybed, 1997. - P. 375.: Access:

<http://edu-lib.net/matematika-2/dlya-studentov/goncharenko-su-ukrayinskiy-pedagogich>

5. Kalmykova Z.I. Psychological principles of developmental education / Z.I. Kalmykova. - M., 1979. - P. 64.
6. Kodzhaspirova G.M. Pedagogical dictionary / G.M. Kodzhaspirova, A. Yu Kodzhaspirov. - Moscow: Academy 2001. - P. 176.
7. Markova A.K. Psychological criteria and professionalism stages of teachers / A.K. Markova // Pedagogy. - 1995. - № 6. - P. 55-63.

В. В. Нестеренко

ПОДГОТОВЛЕННОСТЬ СТУДЕНТОВ ЗАОЧНОЙ ФОРМЫ ОБУЧЕНИЯ К САМОСТОЯТЕЛЬНОЙ УЧЕБНОЙ ДЕЯТЕЛЬНОСТИ

В статье рассматривается сущность подготовленности студентов заочной формы обучения к самостоятельной учебной деятельности. Подана характеристика понятий "обучение", "учение", "обученность", "обучаемость". Охарактеризованы составляющие обучаемости студентов заочной формы обучения. Определены компоненты и показатели подготовленности студентов заочной формы обучения к самостоятельной учебной деятельности.

Ключевые слова: обучение, учение, обученность, обучаемость, студенты заочной формы обучения, самостоятельная учебная деятельность, компоненты, показатели, подготовленность.

V. V. Nesterenko

PREPAREDNESS OF EXTRAMURAL STUDENTS FOR SELF-TRAINING ACTIVITIES

The article deals with the essence of extramural students' preparedness for self-training activities. The characteristic of the concepts "training", "learning", "proficiency", "learning ability" is studied. The components of proficiency of extramural students are defined. Within the context of study proficiency that reveals the effectiveness of the previous stage of development of extramural students' as subjects of training activities, their cognitive thinking and operating base, which one can rely on and use in

one's organization to prepare them for their professional activities in higher educational institution. In our opinion, this is a common characteristic of preparedness for self-training, which is a result of students' previous experience and describes the current status of their ability to self-training activities. It is found out that preparedness of extramural students' for self-training of professional and pedagogical activity is due to the state of their proficiency, which reveals their cognitive and operational training base. On the other hand, it is due to learning ability, as the level of development of their abilities for studying, that determines the degree of demonstration of their individual activity as subjects of educational activity. Components and indicators of preparedness of extramural students' for self-training are defined.

Keywords: training, learning, proficiency, learning ability, extra-mural students', self-training activity, components, indicators, preparedness.

Подано до редакції 13.02.2014
